

Роман Сагайдак

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ

Введення в Україні нового Плану рахунків і Положень (стандартів) бухгалтерського обліку зумовлюють необхідність вдосконалення і реформування контрольно-ревізійної роботи. Багатоукладність економіки, роздержавлення, наявність різних форм власності, приватизація, іноземні інвестиції вимагають використання різноманітних організаційних форм та вдосконалення методології проведення фінансово-господарського контролю.

Одним з головних завдань економічної науки з питань контролю є комплексне оволодіння системою господарського управління, важливою функцією якого є фінансово-господарський контроль. З цією метою 27 серпня 2000 року Президент України видав Указ за № 1031/2000 "Про заходи щодо підвищення ефективності контрольно-ревізійної роботи". Відповідно до цього Указу передбачається посилити контроль за цільовим і раціональним використанням бюджетних коштів, за дотриманням фінансової дисципліни. Указом передбачені значно вищі вимоги до підготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів ревізійної, насамперед державної контрольно-ревізійної служби.

Відповідно до Указу Президента контрольно-ревізійна служба має забезпечити суворий контроль за використанням коштів бюджетів усіх рівнів та позабюджетних фондів, а також контроль за збереженням державного і комунального майна підприємствами, організаціями та установами незалежно від форм власності та відомчої підпорядкованості.

Питання методології контролю господарсько-фінансової діяльності підприємств різних форм власності вивчалися та аналізувалися відомими вітчизняними вченими в галузі обліку, контролю і ревізії - Білухою М.Т., Гайдуцьким П.І., Бутинцем Ф.Ф., Кужельним М.В., Рудницьким В.С., Кірейцевим Г.Г., Пушкарем М.С., Хомином П.Я. та іншими, які розробили концепції і обґрунтували роль фінансово-господарського контролю в системі управління виробництвом та управління державою.

Методологічні прийоми при проведенні ревізій господарське фінансової діяльності схематично відображені на мал.1.

Актуальним питанням в теорії контролю є розробка і вдосконалення методологічних основ, визначення місця ревізії в системі фінансово-господарського контролю.

На нашу думку не потрібно розмежовувати фінансово-господарський контроль на чисто господарський контроль і фінансовий. Господарський контроль може бути складовою частиною системи фінансово-господарського контролю, і він охоплює господарські операції і процеси діяльності підприємства, організації чи установи.

Одним із важливих етапів фінансово-господарського контролю є інвентаризація товарно-матеріальних цінностей, коштів і розрахунків. Основним завданням інвентаризації є виявлення фактичної наявності основних фондів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, цінних паперів, а також обсягів незавершеного будівництва в натурі. За допомогою

інвентаризації контролюють роботу матеріально відповідальних осіб за збереженням цінностей і коштів.

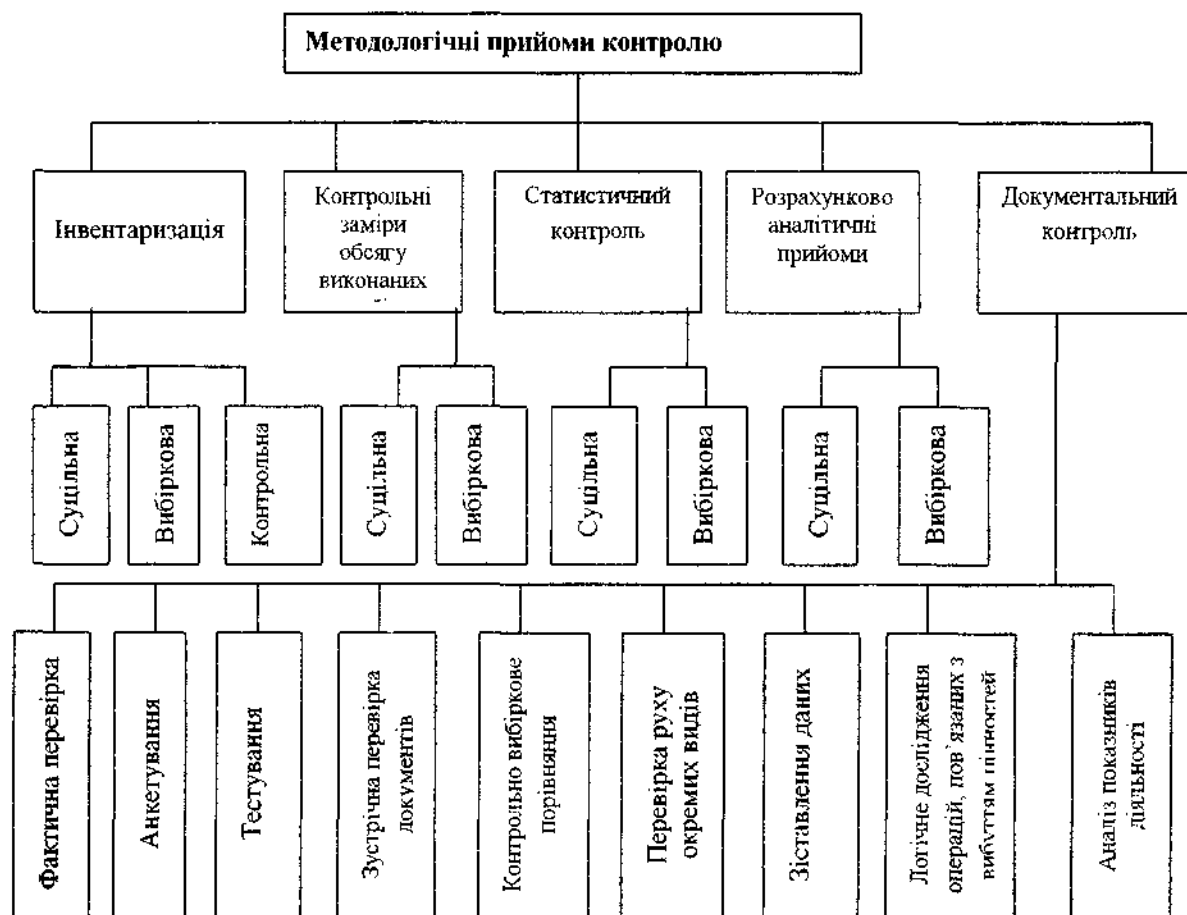
Послідовність здійснення інвентаризації регламентується Інструкцією по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, затвердженою Міністерством юстиції України від 11 серпня 1994 року № 69, зі змінами та доповненнями, внесеними наказом Міністерства фінансів України від 5 грудня 1997 року за № 268.

В процесі інвентаризації цінностей визначається їх стан і умови зберігання, контролюється рух і своєчасність здавання коштів за реалізацію товарів. Для ефективного проведення інвентаризації на об'єктах підприємства в першу чергу формується ревізійна комісія, яка комплектується досвідченими спеціалістами.

На початку інвентаризації ревізійна комісія перевіряє достовірність документів, складених перед інвентаризацією, здійснює зустрічну перевірку і контрольне порівняння цих документів, перевіряє внутрішні переміщення цінностей між окремими об'єктами.

Інвентаризація, як правило, здійснюється суцільним методом, при якому проводиться перерахунок, зважування, обміри всіх наявних товарно-матеріальних цінностей.

На складах, де ведеться кількісно-сумовий облік і в розширеній номенклатурі є наявні товарно-матеріальні цінності, ревізори можуть проводити вибірку інвентаризацію цінностей. Однак, вибіркова інвентаризація не забезпечує повноти контролю, а тому доцільно, щоб нею були охоплені ті матеріальні цінності, за якими тривалий час не було руху.

Малюнок 1. Методологічні прийоми контролю

В окремих випадках, під час ревізії фінансове господарської діяльності можна здійснювати контрольні інвентаризації, їх доцільно застосовувати в тих випадках, коли по окремих цінностях в книгах або картках складського обліку є „червоні” залишки, або великі суми залишків, які тривалий проміжок часу знаходяться без їх руху.

Підприємства будівельного виробництва, а також при прийманні будівельних робіт, при підрядному чи господарському способах виконання робіт важливим прийомом фактичного контролю є контрольні заміри виконаних робіт, що дають можливість проводити перевірку в натурі обсягів будівельно-монтажних робіт або обсягів виробництва в цілому. Контрольні заміри,

як інвентаризація, можуть проводитись як суцільним так і вибіркоvim методами. Вибір конкретних методів передбачається завданням (програмою) проведення ревізії.

В системі прийомів контролю фінансово-господарської діяльності використовуються також прийоми статистичного контролю, за допомогою яких визначається якісна характеристика господарського процесу або фактичний стан об'єкта контролю.

Важливе місце в системі практичних прийомів та фінансово господарської діяльності займають розрахунково-аналітичні прийоми контролю. В системі цих прийомів застосовуються процедури, пов'язані з використанням статистичних розрахунків для визначення динаміки випуску продукції, коефіцієнта використання обладнання.

Найважливішою формою фінансово-господарського контролю є документальний контроль. Це пояснюється тим, що кожний документ підтверджує факт здійснення господарських операцій, що веде за собою обґрунтовану юридичну відповідальність посадових і матеріально відповідальних осіб за правильність і законність здійснення цих операцій і відображення їх в системі обліку.

Документальний контроль охоплює бухгалтерське відображення господарських операцій і забезпечує перевірку доцільності, достовірності і ефективності цих операцій. При документальному контролі для встановлення достовірності здійснення господарських операцій можуть застосовуватись прийоми порівняння господарських операцій із зустрічними документами, письмові опитування посадових і матеріально відповідальних осіб, які мають відношення до конкретних господарських операцій, що підлягають перевірці в процесі ревізії.

Після перевірки змісту і суті господарських операцій, що знайшли місце в документальному підтвердженні можна застосовувати фактичне контрольно-ревізійне дослідження їх на місці, застосовуючи прийоми анкетування (отримання від посадових або матеріально відповідальних осіб відповідей-пояснень) або тестування (документальний контроль як на відповідність так і на направленість).

Найбільш ефективним методом документального контролю у випадках зловживання матеріально відповідальними особами є метод зустрічної перевірки документів. Суть цього методу полягає у використанні додаткової інформації, яка формується безпосередньо на підприємстві, що контролюється або на двох чи більше підприємствах з якими контрольоване підприємство мало розрахункові взаємовідносини.

Зустрічна перевірка буває внутрішня і зовнішня. При внутрішній зустрічній перевірці використовується облікова інформація, що формується безпосередньо на підприємстві, яке контролюється (при передачі матеріалів із складу в склад в межах даного підприємства) . Зовнішня зустрічна перевірка використовує облікову інформацію про розрахункові взаємовідносини контрольованого підприємства із двома або більше підприємствами-партнерами.

Метод зустрічної перевірки використовується при документальному контролі тому, що посадові або матеріально відповідальні особи можуть приховувати нестачі шляхом не оприбуткування матеріальних цінностей.

В підприємствах роздрібно́ї торгівлі поряд з методом зустрічної перевірки документів для виявлення нестач або зловживань доцільно використовувати метод контрольно-вибіркового порівняння. Цей метод дає змогу перевірити достовірність руху найбільш важливих цінностей за первинними документами в між інвентаризаційний період . При цьому зіставляють натуральні показники по найважливіших видах товарів за попередньою інвентаризацією, додається кількість товарів, які надійшли в між інвентаризаційний період і порівнюють підсумкові дані із залишками по інвентаризаційному описі наступної інвентаризації.

Внаслідок зіставлення залишків товарів за даними наступної інвентаризації не повинні перевищувати даних про кількість товарів попередньої інвентаризації із врахуванням їх надходження і документального вибуття.

В практиці документального контролю може використовуватись метод перевірки руху окремих видів матеріальних цінностей за більш короткий період із визначенням їх залишків на кінець дня або після завершення кожної конкретної операції. Цей метод є ефективним тому, що при більшому об'ємі господарських операцій окремі недоліки чи зловживання можуть бути не поміченими.

При документальному контролі важливим прийомом є перевірка обґрунтованості даних первинних документів даним облікових реєстрів.

В окремих випадках, з метою приховування помилок чи зловживань правильно оформлений і достовірний первинний документ знаходить неправильне відображення в облікових реєстрах або правильний бухгалтерський запис в облікових реєстрах обґрунтовується недостовірними первинними документами.

У разі приховування нестачі за рахунок виписки безтоварних операцій на відпуск цінностей, які фактично не відпускались, можна застосувати метод логічного дослідження операцій, пов'язаних з вибуттям цінностей.

При документальному контролі фінансове - господарських операцій важливим методом є аналіз показників діяльності підприємства. Він проводиться при перевірці достовірності та економічної доцільності господарських операцій, і основною метою даного методу є аналіз змісту бухгалтерських проводок і порівняння їх із первинними чи зведеними документами.

Зрозуміло, що в ринкових умовах господарювання, підвищення ефективності виробництва, розподілу, обміну суспільно-необхідного продукту неможливе без належного контролю використання товарно-грошових відносин. А тому фінансово-господарський контроль в нашій країні може здійснюватись як органами державного контролю так і органами муніципального, незалежного, відомчого чи внутрігосподарського контролю.

Література

1. Бутинець Ф.Ф., Бардаш С.В., Малюга Н.М., Петренко Н.І. Контроль і ревізія. - Житомир: ЖІТІ ДООО.- 512 с.
2. Бутинець Ф.Ф., Усач Б.Ф., Виговська Н.М. Аудит і ревізія підприємницької діяльності. - Житомир: „Рута“, 2001 с.
3. Дерій В.А. Контроль і ревізія: Курс лекцій для студентів вищих навчальних закладів ІІ-ІУ рівня акредитації за спеціальністю 7.050106 (Облік і аудит). – Бучач: МІФ, 2000.-54 с.
4. Романів М.В. Державний фінансовий контроль і аудит. -К.:ТОВ „НЮС“,1998.-224 с.
5. Усач Б.Ф. Контроль і ревізія: Підручник. - К.: "Знання - Прес", 2002.- 253 с.

Анотація

Розглядаються питання методології фінансово-господарського контролю за діяльністю підприємств різних форм власності органами державного, муніципального, незалежного, відомчого і внутрівідомчого контролю.

Annotation

The questions of the methodology of financial and economic control for the activities of different forms of property enterprises by the organs of the state, municipal, independent, departmental and inner departmental control are analyzed in this article.

УДК 657.424